

Aripile cresc în văzduh

Prezența în actualitate a artistului nu este un imperativ dogmatic, ci o condiție a creației estetice din care artistul nu poate evada. El este vrind nevrind martorul timpului său, martor cinstit sau mincinos, profund sau superficial, dar în chip necesar — martor.

Invinuirea că literatura pe care o numim istorică reprezintă o „evadare” în trecut e — în cazul operelor de valoare — absurdă. E mai mult decit probabil că „Don Carlos”, de pildă, ar fi părut neinteligibil contemporanilor lui Filip al II-lea, în vreme ce contemporanii lui Schiller au găsit în piesa aceasta „istorică” satisfacții și îndemnuri determinate tocmai de caracterul ei actual, de prezența puternică a scriitorului în actualitate. Literatura istorică de valoare e o literatură prin excelență politică — așa spune chiar agitatorică —, e o literatură a contemporaneității.

Mai degrabă poate ieși artistul, într-o oarecare măsură, din prezent, printr-o mișcare de anticipare. E cazul atitor creatori mari, neînțeleși în timpul vieții, pentru că anticipau cu o generație și uneori mai multe, moduri de sensibilitate și de percepere a realității. (Nici aici, bineînțeles, nu poate fi vorba de „evadare” din actualitate, ci dimpotrivă, de o maximă aderență la ea, pină la epuizarea ultimelor ei semnificații, pină la intuirea posibilităților ei nemanifestate încă).

Ceea ce caracterizează în această chestiune a actualității o literatură militantă ca a noastră, e, așadar, convingerea și *voința* scriitorului de a desprinde din actualitate aspectele ei esențiale, efortul lui *conștient* de a contribui la rezolvarea problemelor considerate majore de către poporul său și umanitate. Aici se găsește justificarea îndrumării tematiche, acceptată de scriitor nu ca o intervenție arbitrară în evoluția sa, ci ca un sprijin lucid și atent. Busolă și nu bici.

Faptul că partidul arată scriitorilor că au datoria să atace problemele mari ale zilelor noastre și să-și îndrepte, în primul rind, atenția asupra aspectelor esențiale ale construirii lumii noi e firesc. Nu văd ce neghiob s-ar putea supăra sub pretextul încălcării libertății de creație. Aceasta este însăși una din legile muncii scriitorului de azi. Dar atunci cind aceste adevăruri cunoscute sînt reluate în revistele de breaslă, în articole-fluviu în care fiecare frază reproduce de fapt cuprinsul celei precedente; atunci cind în lungi discuții — fie în coloanele acestor reviste, fie în ședințe zise „de lucru” — fiecare vorbitor în parte reia și încearcă să demonstreze ceea ce toată lumea știe, nu poți să nu ai sentimentul penibil că se bate pasul pe loc.

Ceea ce trebuie știut, ceea ce trebuie în adevăr discutat sînt dificultățile și posibilitățile legate de tratarea marilor teme ale actualității.

Ceea ce-i necesar să rezulte din aceste discuții, este un *climat prielnic* îndrăznelii creatoare — pentru că altfel primejdia mediocrității, a poncifului și a rețetelor va plana asupra literaturii noastre.

Ceea ce trebuie să se audă e cuvîntul criticii.

Cred că una din condițiile cele mai însemnate, pentru ca scriitorii noștri să-și poată duce la capăt misiunea înaltă pe care o au, este existența unei critici competente, constructive, pasionate și de o mare probitate.

Sînt necesare cercetările de istorie literară — și spiritul serios în care au început să fie întreprinse asemenea studii, în ultimul timp, reprezintă o certă victorie; sînt necesare cronicile oneste; pot fi acceptate, la rigoare, chiar și pamfletele iscate pe pretextul unei intenții insuficient de limpede exprimată, dar ceea ce așteptăm în primul rînd de la critică sînt totuși *ideile*. Vii, noi, curajoase, deschizătoare de drumuri. Mai ales în materie de literatură dramatică, unde inerția conformistă pare a fi prins solide rădăcini. Din păcate, critica noastră, aplicată la actualitate, manifestă deseori o reală penurie de idei, pe care gongoris-mul exprimării, hazul unor ironii și citatele puse ca să demonstreze cultura criticului nu pot s-o ascundă. E nevoie de critici animatori.

De ce să nu spunem deschis că în munca sa, scriitorul de teatru are de întîmpinat nu numai greutățile propriilor sale confuzii, nu numai dificultățile ridicite de cunoașterea insuficientă încă a materialului pe care-l tratează, dar deseori și rezistența unei anumite critici leneșe, plate, suficiente, lipsite de entuziasm și de pasiune pentru idei. Ar fi util ca acești critici — dacă într-adevăr soarta literaturii noastre le stă la inimă — să se substituie pentru o clipă scriitorului, pentru a-și da seama cit de paralizantă poate fi, pentru spiritele mai timide și îndeosebi pentru tineretul care acum se ridică, o asemenea îngustime de vederi și de sensibilitate.

E zadarnic să tunăm și să fulgerăm împotriva schematismului și convenționalului, atîta timp cît orice părăsire a locului comun (fac mențiunea pentru criticii „binevoitori” că părăsirea locului comun nu înseamnă „goana după originalitate cu orice preț”) este întîmpinată cu neîncredere, cu teamă de răspundere, mărturisită sau nu.

Este zadarnic să pledăm pentru îndrăzneală în creație, atunci cînd textul unei lucrări literare e puricat cu lupa vinătorilor de mici greșeli. Frica nu înseamnă principialitate. Principialitatea e o atitudine activă — și nu o cumînțenie plăcidă. Aceasta, mai ales în artă.

Este zadarnic să discutăm despre teatru dacă nu ținem seama de legile lui specifice, de posibilitățile și limitele sale, dacă nu știm să-l citim și dacă-l judecăm așa cum se judecă un roman. (Între paranteze fie spus, cred că teatrul, prin esență și prin travaliul intim al dramaturgului, e mult mai aproape de poezie).

Este zadarnic să discutăm despre actualitate dacă o confundăm cu actualitatea gaze-tărească. Numai timpul de elaborare interioară a unei opere depășește de multe ori un an. Alteori cuprinde o viață.

Este zadarnic să cerem lucrărilor literare pe teme actuale profunzime și garanție de durată, dacă nu vom insista asupra faptului că această actualitate nu devine cu adevărat artistică decît în clipa cînd integrează în plămada ei marile semnificații umane.

Concluzia? Pentru ca literatura noastră să facă față misiunii de martor cinstit al vremii ei, cred că e necesară, între altele, crearea unui climat de efervescență artistică, de pasiune în căutări, de efort colectiv spre mai sus. Aripile nu cresc pe pămînt, ci în văzduh.